

PEDAGÓGIAI KÖNYVKIADÁS JUGOSZLÁVIÁBAN

Az utóbbi négy év (1967—1970) alatt számos pedagógiai tárgyú könyv jelent meg Jugoszláviában. Számukat nehéz megállapítani a neveléstudományi kutatómunka és a kiadótevékenység decentralizáltsága miatt. Egy bibliográfia szerint 1966—1969 között 276 pedagógiai témájú könyv jelent meg, nem számítva ide természetesen a tankönyveket.

A megjelent könyvek rendeltetésük és jelentőségük szerint igen különbözőek. Emiatt, valamint a rendelkezésünkre álló korlátozott tér miatt csak azokra térünk ki, amelyek általánosabb nevelési-oktatási problémákkal foglalkoznak, s amelyek pedagógus-közvéleményünk előtt ismertebbek. E művek szerb-horvát nyelven jelentek meg.

Pedagoški rečnik 1 i 2 (Pedagógiai szótár. I—II.). Belgrád, 1967, 692 és 696 oldal. A szótár a belgrádi Pedagógiai Kutatóintézetben készült RADOVAN TEODOSIĆ szerkesztésében. Körülbelül 5500 szócikket tartalmaz. A szerzők e szócikkeket kétféle módszerrel dolgozták fel. Azokat, amelyek a neveléstudomány fundamentális kérdéseire vonatkoznak, s nagy jelentőségük van az oktatási gyakorlatban, azok szélesebb, enciklopedikus értelmezést kaptak. E fogalmaknál feltüntették a legfontosabb hazai és külföldi szakirodalmat is. A pedagógiai fogalmak és szak kifejezések kisebb csoportja csak lexikális és terminológiai értelmezést kapott. Ide azok a kevésbé jelentős fogalmak és terminusok tartoznak, amelyek a pedagógiai szakszókines nélkülözhetetlen részei. Ezenkívül a szótár magába foglalja a pedagógiai-pszichológiai statisztika alapfogalmait, valamint információt ad hozzávetőleg 130 ország oktatási és iskolügyi helyzetéről.

A feldolgozott fogalmak és terminusok a következő területekhez tartoznak: általános pedagógia, didaktika és módszertan, iskoláskor előtti pedagógia, szakpedagógia, andragógia, pedagógia-történet, általános-, gyermek- és pedagógiai pszichológia, a nevelés és oktatás filozófiai és szociológiai alapjai, szociális és egészségügyi gyermek- és ifjúságvédelem, iskolaszervezés és törvényhozás. A fogalmak és terminusok többségét a szótár négy nyelven nevezi meg: angol, francia, német és orosz nyelven, egyeseknél pedig a latin vagy görög név eredetét is feltünteti. A szótár valamivel több mint 300 fényképet és grafikai mellékletet is ad.

ANTE VUKASOVIĆ: *Utjecaj savremene tehnike na koncepciju općeg obrazovanja (A korszerű technika befolyása a közoktatás koncepciójára). Zágráb, 1967. 213 oldal.* E probléma vizsgálatában a szerző előbb a technika fogalmának értelmét, a technika és a termelés fejlődését s alapvető jellegzetességeinek mai állapotát elemzi. Ezután szociológiai vonatkozásokban vizsgálja az ember és a technika viszonyát (a munkamegosztás társadalmi és gazdasági következményei, az „emberi faktor” s a lakosság társadalmi struktúrájában beállt változások méltatása). Meglehetősen széles körű elemzést kap a technika és az oktatás viszonya, kölcsönös feltételezettsége és összefüggése. A technika és az oktatás funkcionális összefüggésének vizsgálatában a szerző saját kutatásainak eredményeit közli, amelyekkel azt bizonyítja, hogy a korszerű termelési technika sokkal eredményesebb, de egyben alaposan képzett, sokoldalú általános és technikai kultúrájú munkást kíván. Ezzel összefüggésben megvilágítja a közoktatás jelentőségét és tartalmát, valamint a korszerű technika hatását a közoktatás koncepciójára. Ennek befolyására szélesednek a közoktatás dimenziói, emelkedik annak nívója, s változnak tartalmai. A közoktatásnak teljesnek és egységesnek kell lennie s a teljes embert kell átfognia. A közeljövőben a gyors gazdasági és technikai fejlődés miatt csökkenni fog a különbség a köz- és szakoktatás között.

BRANKO RAKIĆ: *Interju u vaspitanju (Az interjú a nevelésben). Sarajevó, 1976., 112 oldal.* E munka célja az, hogy bemutassa, miként lehet beszélgetések útján előidézni a terbe vett változásokat a növendékek viselkedésében és magatartásában. Ez értelemben vizsgálja a szerző az egyén társadalmi-nevelő hatását a kisebb csoportokban és kollektívumokban. Külön kitér azokra a folyamatokra, amelyek között a társadalmi-erkölcsi nevelés, a fegyelem, a jellemnevelés, a preventív és kuratív nevelő munka, a szokás- és magatartás-alakítás és az élet értékei felfogásának motivációja fejlődik. A szerző szól az iskolákban, a helyi közösségekben és az oktatási-nevelési intézményekben folyó nevelő munka különféle szintű tervezésének, szervezésének és

irányításának kérdéséről is. E munka az ismert elméletek, a szerző kísérleteinek eredményei és széles körű kerettanulmányai alapján készült, részben pedig a mi nevelési gyakorlatunkon alapszik.

VLADIMIR JANKOVIĆ: *Slobodno vrijeme u savremenoj pedagoškoj teoriji i praksi (A szabad idő a korszerű pedagógiai elméletben és gyakorlatban)*. Zágráb, 1967. 95 oldal. Ez a könyv a szabad idő problémájáról szól, ami a mai életben mind jelentősebb s ami pedagógiai valóságunkat is mind erősebben foglalkoztatja. Nálunk ez az első terjedelmesebb munka ebből a tárgykörből. A bevezetésben a szerző a szabad idő jelenségéről beszél általában, mint a modern társadalmi fejlődés jellegzetességéről, majd pedig jelentőségét fejtegeti a pedagógiaelméletben és nevelő tevékenységben. Ebből kiindulva tüzi ki munkája célját, hogy közelebbről megvilágítsa a szabad idő pedagógiai hatásait az ember egyetemes fejlődésére.

Az egyes fejezetek keretében az alábbi kérdésekkel foglalkozik: A szabad idő korszerű szociológiai interpretációja, A szabad idő mint a nevelés és oktatás tényezője, A szabad idő pedagógiája — ennek tárgya és feladatai, A szabad idő tevékenységei és ezek ismertető jegyzői, A szabad idő felhasználásának elvei, A szabad idő eltöltésének és megszervezésének tényezői, s A szabad idő pedagógiai kérderei és ezek kiképzése. A dolgozat végén a szerző összefoglalót ad, végül pedig a szabad idő bibliográfiájához nyújt adalékokat.

Sedamdeset pet godina Katedre za pedagogiju (A hetvenöt éves Pedagógiai Tanszék), Belgrád, 1967. 340 oldal. Ez a monográfia a belgrádi Bölcsészettudományi Kar Pedagógiai Tanszéke megalapításának és munkájának jubiláris évében jelent meg. Arra törekszik, hogy bemutassa a Pedagógiai Tanszék alapítóinak tevékenységét, valamint ennek a tudományos-oktató intézménynek összes eredményeit az elmúlt hetvenöt évben. A kiadvány a Tanszék 1892—1967 közötti fejlődését három korszakra osztva mutatja be (1892—1914; 1918—1944; és 1945—1967), s megrajzolja az egykori elhunyt tanárok arcképét (V. BAKIĆ, S. OKANOVIĆ, V. RAKIĆ, M. ŠEVIĆ, P. SLANKAMENAC, A. LIBERT stb.) A továbbiakban az összes doktori értekezések jegyzékét olvashatjuk rövid tartalmi kivonattal, a szerzők nevével, életrajzával s bibliográfiájával, az egykori és mai tanárok, valamint a végzett pedagógia-szakos hallgatók névjegyzékével 1946-tól 1966-ig.

MILOŠ B. JANKOVIĆ: *Pedagoške rasprave i članci (Pedagógiai tanulmányok és cikkek)*. Belgrád, 1967. 474 oldal. JANKOVIĆ (szül. 1885) legismertebb pedagógusaink közé tartozik. Mint tanító, pedagógiai szakíró és közoktatás-politikus több mint hat évtizeden át részt vett a haladó tanítómozgalomban. 1908-ban megalapította s egészen 1941-ig kiadta a *Budučnost (Jövő)* című haladó szellemű pedagógiai könyvsorozatot. Nagyszámú (168) munkát jelentetett meg.

Ebben a könyvben csak válogatott művei jelentek meg, amelyeket a második világháború után írt. Ezek négy fejezetre oszlanak: Iskoláink és tanítóink a XIX. században (8 közlemény). Az első szerb szocialisták pedagógiai nézetei (5 közlemény). A haladó tanítói mozgalom Szerbiában és Vajdaságban (11 közlemény). A haladó tanító mozgalom Jugoszláviában a két háború között (7 közlemény). A függelék a szerző bibliográfiáját tartalmazza. A könyv szerkesztője és recenzense, VLADETA M. TEŠIĆ, az előszóban röviden ismerteti a szerző életét és munkásságát s értékelést ad terjedelmese és termékeny társadalmi-pedagógiai tevékenységéről.

Pedagogija (Pedagógia) I—II Zágráb, 1968. 506 és 512 oldal. Ez a mű egy 18 tagú szerzői csoport munkája, amelynek tagjai a belgrádi, zágrábi, ljubljanei, rijekai bölcsészettudományi karokon, egyéb főiskolákon és tudományos intézetekben dolgozó tudományos kutatók, szerkesztői pedig LJUBOMIR KRNETA, NIKOLA POTKONJAK, VLADO SCHMIT és PERO ŠIMLEŠA. A könyv marxista-szocialista pedagógiánk megteremtésére irányuló munkánk és erőfeszítéseink eredménye. Ez a pedagógia szocialista nevelésünk kérdéseinek elméleti vizsgálatán, valamint empirikus kutatásainkon alapul, progresszív nevelési gyakorlatunkban gyökerezik s annak további fejlesztését szolgálja. E munka struktúrája meghaladja a hagyományos iskolai pedagógia kereteit. A pedagógiába való bevezetés, a nevelés és didaktika-elmélet mellett a könyv külön fejezetekben foglalkozik a gyermek és az ifjú pszichikai fejlődésével, a családi neveléssel és az iskola előtti kor nevelési kérdéseivel. Minden fejezet végén feltünteteti a legfontosabb művek bibliográfiáját. Ez a könyv nemcsak a hivatásos oktatóknak készült, hanem mindazok számára, akik kisebb-nagyobb mértékben a pedagógiaelmélet fejlesztésén dolgoznak. Ezenkívül ezt a munkát haszonnal forgathatják a tanárképző iskolák és fakultások hallgatói is.

IVAN LEKO: *Učenička samouprava (A tanulók önkormányzata)*. Zágráb, 1968. 404 oldal. Ez a könyv a tanulók önkormányzatáról szól a legrégebb időktől máig, nálunk és a világban. Külön figyelmet fordít a szerző a diákönkormányzatra az USA-ban, a Szovjetunióban és Jugoszláviában. Széles körűen tárgyalja az Egyesült Államok iskolatanácsait. Beszél azok alapjairól, céljairól és szervezetéről, végül kritikai értékelést ad erről a pedagógiai irányzatról. Több helyet ad a Szovjetunió diákönkormányzatának az októberi forradalomtól máig terjedő időszakban. Az egységes munka-iskola általános koncepcióját illusztrálva a szerző jellemző részleteket közöl KOSZTYA RYABCEV Naplójából. MAKARENKO felfogásával jelentőségének megfelelően foglalkozik. Legalaposabban a jugoszláviai pedagógiaelmélet és gyakorlat diákönkormányzatát mutatja be a szerző különösen a két háború közti időszakban és a szocialista építés korszakában. Külön megvilágí-

tást kap a diákközösségek, a diákszövetkezetek, a Pionír Szövetség és a kulturális-művészeti egyesületek munkássága.

VLADIMIR MUŽIČ: *Metodologija pedagoških istraživanja (A pedagógiai kutatómunka módszertana)* Szarajevó, 1968. 717 oldal. A könyv bevezetőből és három részből áll. A bevezetésben a szerző a korszerű neveléstudományi kutatások szükségességének okait elemzi. Könyvének az a célja, hogy segítséget nyújtson azoknak a pedagógusoknak, akik neveléstudományi kutatásokra vállalkoznak, s hogy alapvető információkat adjon a kutatások eredményeinek helyes alkalmazásához.

Az első rész a pedagógiai metodológia általános és alapvető problémáit, a második pedig azokat az eljárásokat és eszközöket tárgyalja, amelyeket a pedagógiai kutatásban alkalmazunk. A harmadik rész a pedagógiai kutatás eljárásaival és eszközeivel összegyűjtött adatok statisztikai feldolgozásának módjait foglalja magában.

TIHOMIR T. PRODANOVIĆ: *Osnovi didaktike (A didaktika alapjai)* Belgrád, 1968. 292 oldal. Kézikönyv olyan szakiskolai tanárok számára, akiknek nincs előzetes, rendszeres didaktikai képzettség. E célkitűzés hatott a problémák megvilágítására, azok megvilágításának módjára és körére. Ennek a szándéknak a következményeként nem került sor néhány olyan probléma megtárgyalására, amelyek részei a korszerű didaktika teljes struktúrájának. A szerző azonban nem mellőzte a neveléstudomány fejlődésének alapvető kérdéseit és tendenciáit. Ellenkezőleg, szemlélete a korszerű didaktika komplex elméleti alapját nyújtja, amelynek segítségével kritikai értékelést lehet adni az oktatási gyakorlat minden meglévő elméleti áramlatáról és jelenségéről. A didaktika az általános iskolai keretből való kiemeléssel széles alapot ad a jelenségek tanulmányozásához és bővebb lehetőséget az oktatási gyakorlat újabb vívmányainak elsajátításához.

MARTIN PETANČIĆ: *Industrijska pedagogija (Ipari pedagogia)*. Belgrád, 1968. 657 oldal. Ebben a művében a szerző a társadalmi termelés, a termelőmunka és az iparosítás, valamint az emberek nevelésének és oktatásának viszonyát vizsgálja. A könyv szerkezete jelentősen eltér a pedagógiai tankönyvek kompozíciójától. A tartalom tekintetében a szerző csak az általános kérdésekre szorított s mellőzte az ergo-didaktikai problémákat s azokat a megoldásokat is, amelyek azokból következnek. A nevelés és oktatás céljait jobbra mint problémát tárgyalja. Így jár el más témákkal is.

A könyv négy fejezetre oszlik: Pedagógiaelmélet, Az oktatás kategóriái, Az oktatás morfológiája és Rendszer-tervezés. A különféle országok nevelési és oktatási fejlődésvonalának pedagógiai elemzésével, különösképpen pedig a hazai viszonyokat tárgyalva, a szerző megállapítja, hogy a termelésben beálló változások az emberek oktatásában is tükröződnek. E változások különböznek egymástól jellegükben és hatókörükben, s a társadalmi viszonyoktól és egyéb tényezőktől függenek.

DARINKA MITROVIĆ: *Savremeni problemi estetskog obrazovanja (Az esztétikai nevelés időszerű problémái)*. Belgrád, 1969. 158 oldal. A könyv a tanárok és tanárjelöltek elméleti ismereteinek és esztétikai kultúrájának elmélyítését szolgálja. Hat fejezete van: Az esztétikai nevelés és a szemlélyiség fejlődése, Az esztétikai viszony fejlődése, A művészet és ennek nevelői szerepe, A fantasztikum a gyermek- és ifjúsági irodalomban mint pedagógiai probléma, Az esztétikai nevelés módszertani kérdései és A mérés helye és jelentősége az esztétikai nevelés elméletében és gyakorlatában. E fejezetek keretében a szerző áttekintést ad az esztétikai nevelés történelmi fejlődéséről PLATONTól és ARISZTOTELÉSTől kezdve egészen az újabb pedagógiai mozgalmakig és azok képviselőiig. A Marxizmus és az esztétikai nevelés c. külön szakaszban az esztétikum természetének marxista szempontú értelmezését adja. Hangsúlyozza a tanulók esztétikai képességei és esztétikai szeszibilitása tanulmányozásának szükségességét a nevelőmunka programjának és módszerének kidolgozása szempontjából, és bemutatja azok fejlődésének útját az iskolás előtti kortól a középiskolás korig.

PERO ŠIMLEŠA: *Savremena nastava (A korszerű oktatás)*. Zágráb, 1969. 236 oldal. A könyv azoknak a dolgozatoknak a gyűjteménye, amelyeket a szerző az utóbbi években tekintélyesebb pedagógiai folyóiratainkban és a zágrábi Bölcsészettudományi Kar különféle kiadványaiban jelentetett meg. A gyűjtemény 18 tanulmányt és értekezést tartalmaz, amelyekben a korszerű iskola és az oktatás aktuális kérdéseiről elmélkedik. A szerző az oktatás és az iskola új összefüggéseire derít fényt, amelyek az iskola és a társadalom megváltozott viszonyainak következményei, s részletesen elemzi a régi és az új iskola közötti különbségeket. Egyéb dolgozatai a didaktika fejlődését (Az irracionalista didaktika feladása), a tanulást (A tanulás és helye az oktatásban és A természetes tanulás mint a tanulás összetevő eleme az oktatásban), valamint a didaktika alapelveit tárgyalják (főképezés és egyénítés az oktatásban, az iskola és az élet kapcsolata, a szemléletesség, a tanuló aktivitása és az élmény az oktatásban). Különösen érdekesek oktatás-módszertani fejtegetései az oktatás racionalizálása szempontjából, valamint a tantárgyi oktatás rendszerváltoztatására irányuló reformtörekvésekről írt tanulmányai (az oktatás összpontosítása a csoportos oktatásban). Az utolsó dolgozatban megkülönbözteti a tanulók tudásában jelentkező formalizmust az egyéb jelenségektől, amelyeket gyakran tévesen tartanak formalizmusnak.

MILAN J. JANJUŠEVIĆ: *Didaktika*. Belgrád, 1969. 328 oldal. A könyv a tanári pályára készülő

egyetemi hallgatók számára készült, valamint azoknak a többnyire szakiskolákban tanító tanároknak a számára, akik tanulmányaik alatt nem tettek szert kellő didaktikai ismeretekre. A könyv az általános iskolai és középiskolai oktatás korszerű didaktikájának alapvető aktuális kérdéseit vizsgálja.

Didaktikai struktúrája hagyományos. A bevezetésen kívül hat fejezetet tartalmaz: Az oktatási folyamat lényege, Didaktikai alapelvek, Az oktatás tartalma, Oktatási módszerek és eszközök, Az oktatás megszervezése és Az ellenőrzés és osztályozás. Az egyes fejezetek történelmi áttekintést adnak az egyes kérdések fejlődéséről, végül pedig a didaktika legújabb tudományos vívmányait ismerteti.

RADIVOJ KVAŠČEV: *Razvijaње kritičkog mišljenja kod učenika (A tanulók kritikai gondolkodásának fejlesztése)*. Belgrád, 1969. 198 oldal. E pedagógiai-lélektani munkának kettős szándéka van: hogy segítségére legyen a tanároknak a tanulók kritikai gondolkodásának fejlesztésében az oktatás folyamán, s hogy — mint monográfia — további kutatásra serkentse a pedagógusokat és pszichológusokat. Miután a szerző meghatározta a kritikai gondolkodás fogalmát, megvizsgálja a kritikai gondolkodásra való képesség fejlesztését s annak relációit a tanulásra való képességgel. Ennek során megállapítja, hogy a tanulók kritikai gondolkodásának fejlesztése kihat tanulásuk módszerének minőségére, azután pedig felsorolja a tanulás azon komponenseit, amelyek a kritikai gondolkodás képességeit magukba foglalják. Kutatása főként arra irányult, hogy megvizsgálja, miként hat az oktatás folyamán a tananyag lényeges elemei összefüggésének és egymáshoz való viszonyának elemzése a vizsgált személyek kritikai gondolkodásának fejlesztésére. A szerző abból a munkahipotézisből indult ki, hogy a tanulók elemzési gyakorlatai kihatnak kritikai gondolkodásuk képességének fejlődésére. Ezt a hipotézist a vizsgálatok igazolták. Könyvében a szerző a pedagógiai problémák szemléletének új aspektusait és a didaktikai-módszertani eljárások új forrásait tárja fel, amelyek — egyebek mellett — a kritikai gondolkodás fejlesztését célozzák.

VLADIMIR POLJAK: *Didaktika*. Zágráb, 1970. 244 oldal. A könyv a pedagógiai akadémiák tanterve szerint készült, s ezért a hallgatók tankönyvül használhatják, de ugyanígy a tanárok is, hogy fölfrissítsék és korszerűsítsék elméleti ismereteiket az oktatási folyamatról és az oktatási gyakorlat fejlesztéséről. Műve megszerkesztésében a szerző sok tekintetben új utakon halad, új metódussal dolgozik, s el is tér a didaktikai jelenségek és problémák feldolgozásának szokásos rendjétől.

A könyv anyagát a szerző az alábbi 15 fejezetre osztja: A didaktikai tárgya és feladatai, A képzés fogalma, Képzés és oktatás, A képzés tartalma az oktatásban, Az oktatási folyamat struktúrája, Az oktatás anyagi-technikai alapjai, Az oktatás ismereti oldalai, Az oktatás lélektani oldalai, Az oktatási folyamat megvalósítása, Az oktatás didaktikai rendszerei, Didaktikai alapelvek, A tanár oktatásra való felkészülése, A didaktika metodológiája. E didaktikai kérdések taglalásában a szerző sikeresen kapcsolja össze az elméleti felfogásokat a tanítási gyakorlattal (konkrét példákkal és útmutatásokkal).

RADISLAV NIČKOVÍČ: *Učenje putem rešavanja problema u nastavi (A tanulás problémamegoldás útján)*. Belgrád, 1970. 304 oldal. E munkájában a szerző a probléma-megoldás segítségével történő tanulás kérdéseit vizsgálja. Megvilágítja a probléma-megoldás útján történő tanulás interdisciplináris vonatkozásait és ily módon funkcionális szintézist valósít meg a korszerű oktatás legaktuálisabb törekvéseivel. A szerző az általános iskola elemi fokú fizika-tanításának terén végezte kutatásait. A tanulmány eredményei az oktatás folyamatában érvényesülő tanulói gondolkodási tevékenység erősödésének lehetőségeire utalnak. A kísérleti program kimunkálása erősen megközelíti az oktatási tartalom korszerű programozásának típusát, s így érdekes lehet mindazok számára, akik az oktatástechnológia kérdéseivel foglalkoznak. A könyvhöz a szerző csatolja a kísérleti program kivonatát, a mérési eredményeket s az alapvető statisztikai adatok áttekintését.

RADOSLAV ČURIĆ

ROMÁNIAI NEVELÉSTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

A felszabadulást követő években a dialektikus és történelmi materializmus szellemében meginduló neveléstörténeti kutatások eredményei kétségkívül jelentős mértékben hozzájárultak a pedagógusok ideológiai-politikai és szakmai képzéséhez, illetve átképzéséhez. Az egyes alapvető marxista neveléstörténeti művek román nyelvre való fordítása mellett már ezekben az években megindult a forradalmi és haladó hagyományok kutatása és ezeknek a tanítók, tanárok körében való népszerűsítése.

A romániai neveléstörténet művelői abból a felismerésből indultak és indulnak ki, hogy a nevelés történeti jelenségeinek vizsgálata és tudományos elemzése fontos szerepet tölt be a szo-